

O‘quvchilarda kommunikativlik ko‘nikmalarini masofaviy ta‘lim texnologiyalari orqali shakllantirishning usullari

Xoliqova Dilnoza Sirojiddinovna

Navoiy davlat pedagogika instituti “Ta‘lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi” yo‘nalishi tayanch doktoranti

Annotatsiya

Mazkur maqolada masofaviy ta‘lim texnologiyalari orqali o‘quvchilarda kommunikativlik ko‘nikmalarini shakllantirish usullari tahlil qilingan. An‘anaviy ta‘limdan farqli o‘laroq, masofaviy ta‘lim o‘quvchi va o‘qituvchi o‘rtasidagi masofani raqamli vositalar orqali bartaraf etadi. Bu esa o‘quvchilarda o‘z fikrlarini samarali ifodalash, hamkorlikda ishlash va jamoa bilan muloqot qilish kabi kommunikativlik ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada interaktiv guruh ishlari, videokonferensiyalar, onlayn munozara va forumlar, ta‘limiy o‘yinlar va simulyatsiyalar kabi usullar orqali o‘quvchilarda kommunikativlik ko‘nikmalarini shakllantirish yo‘llari yoritilgan. Ushbu maqola masofaviy ta‘lim muhitida o‘quvchilarning muloqot qilish qobiliyatlarini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlarni qo‘llash bo‘yicha tavsiyalar beradi.

Kalit so‘zlar. Kommunikativlik, videokonferensiya texnologiyalari, interaktiv guruh, onlayn munozara, forumlar, simulyatsiyalar

Methods of forming students' communication skills through distance education technologies

Khalikova Dilnoza Sirojiddinovna Navoi State Pedagogical Institute, main doctoral student, "Theory and Methodology of Education and Training"

Annotation

This article analyzes the methods of forming students' communication skills through distance education technologies. Unlike traditional education, distance education eliminates the distance between the student and the teacher through digital means. This is of great importance in the development of students' communication skills, such as effective expression of their thoughts, cooperation and communication with the team. The article highlights the ways to build communication skills in students through methods such as interactive group work, video conferences, online discussions and forums, educational games and simulations. This article provides recommendations for the use of innovative

approaches to the development of students communication skills in the distance learning environment.

Keywords. Communication, video conferencing technologies, interactive group, online discussion, forums, simulations

Методика формирования коммуникативных навыков студентов посредством технологий дистанционного обучения

Халикова Дильноза Сироджиддиновна Навоийский государственный педагогический институт, главный докторант, «Теория и методика образования и воспитания»

Аннотация

В статье анализируются методы формирования коммуникативных навыков студентов посредством технологий дистанционного обучения. В отличие от традиционного образования, дистанционное образование устраняет дистанцию между учеником и преподавателем с помощью цифровых средств. Это имеет большое значение в развитии коммуникативных навыков учащихся, таких как эффективное выражение своих мыслей, сотрудничество и общение с коллективом. В статье освещаются пути формирования коммуникативных навыков у студентов с помощью таких методов, как интерактивная групповая работа, видеоконференции, онлайн-дискуссии и форумы, обучающие игры и симуляции. В данной статье даны рекомендации по использованию инновационных подходов к развитию коммуникативных навыков студентов в условиях дистанционного обучения.

Ключевые слова. Коммуникация, технологии видеоконференцсвязи, интерактивная группа, онлайн-дискуссия, форумы, симуляции.

Kirish. Bugungi kunda ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanish tobora ortib bormoqda, bu esa masofaviy ta'limning dolzarb mavzulardan biriga aylanishiga sabab bo'ldi. An'anaviy ta'limdan farqli o'laroq, masofaviy ta'lim o'quvchilar va o'qituvchilar o'rtasidagi muloqotni virtual muhitda tashkil etadi va bunda kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish biroz murakkablashadi. Biroq kommunikativlik, ya'ni o'z fikrlarini aniq va samarali yetkazish, hamkorlikda ishlash va boshqa kishilar bilan muloqot qilish qobiliyati – o'quvchilarning kelajakdagi hayotida muhim o'rin tutuvchi ko'nikmalar

hisoblanadi. Masofaviy ta'lim texnologiyalari bu ko'nikmalarni rivojlantirishga imkon beradigan zamonaviy vositalarni taqdim etmoqda. Videokonferensiyalar, onlayn munozara maydonlari, ijtimoiy tarmoqlar va boshqa interaktiv platformalar o'quvchilarga virtual muhitda hamkorlikda ishlash, o'zaro fikr almashish va muloqot qilish imkonini beradi. Ushbu kirish qismda masofaviy ta'lim orqali kommunikativlik ko'nikmalarini rivojlantirishning ahamiyati hamda ushbu ko'nikmalarni shakllantirishda qo'llaniladigan texnologiyalarning roli haqida so'z yuritiladi.

Kommunikativlik ko'nikmalarining ahamiyati.

Kommunikativlik ko'nikmalari, ya'ni muloqot va fikr almashish qobiliyatlari zamonaviy jamiyatda muhim o'rin egallaydi. O'quvchilarning yaxshi kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirishi ularning kelajakdagi ijtimoiy hayoti va kasbiy faoliyatida muvaffaqiyatli bo'lishiga xizmat qiladi. Masofaviy ta'limda esa kommunikativlikni rivojlantirish bir oz qiyinlashadi, chunki o'quvchilar va o'qituvchilar o'rtasida bevosita muloqot imkoniyati cheklangan. Shunday bo'lsa-da, zamonaviy texnologiyalar bu muammoni samarali hal qilish imkonini bermoqda.

Masofaviy ta'limda kommunikativlik ko'nikmalarini shakllantirish usullari:

1. Interaktiv guruh darslari va loyiha ishlari. Masofaviy ta'limda o'quvchilarni birgalikda ishlashga jalb qilish uchun interaktiv guruh darslari samarali usul hisoblanadi. Bu orqali o'quvchilar muammolarni birgalikda hal qilish, fikr almashish va yangi g'oyalarni o'rta tashlash imkoniyatiga ega bo'lishadi. Turli loyiha ishlari o'quvchilarni guruhlarga bo'lish va ularni muayyan mavzuda tadqiqotlar o'tkazishga undash orqali amalga oshiriladi. Shu orqali o'quvchilar muloqot qilish ko'nikmalarini mustahkamlab boradilar.

2. Videokonferensiya texnologiyalaridan foydalanish. Zoom, Microsoft Teams, Google Meet kabi platformalar orqali o'tkaziladigan videokonferensiya darslari o'quvchilarning bir vaqtning o'zida o'qituvchi va boshqa o'quvchilar bilan yuzma-yuz muloqot qilish imkoniyatini yaratadi. Videokonferensiyalar orqali o'quvchilar o'z fikrlarini ochiq ifoda qilish, savollar berish va bahslashish ko'nikmalarini shakllantiradilar. Bu nafaqat kommunikativlikni rivojlantiradi, balki jamoa ichida ishlash ko'nikmasini ham kuchaytiradi.

3. Onlayn munozara va forumlar. Onlayn platformalarda munozara va forumlarni tashkil etish o'quvchilarning yozma kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali hisoblanadi. Bu platformalarda o'quvchilar o'z fikrlarini yozma ravishda ifoda qilishni o'rganishadi, shuningdek, boshqalarning fikrlarini tinglash va ularga munosabat bildirish imkoniga ega bo'ladilar. Munozaralarda

qatnashish va fikr-mulohazalarini erkin bayon qilish orqali o'quvchilar o'z fikrlarini aniq va izchil ifoda qilish qobiliyatini shakllantiradilar.

4. Simulyatsiyalar va o'yinlar. Masofaviy ta'limda kommunikativlik ko'nikmalarini rivojlantirishning yana bir samarali usuli – turli onlayn simulyatsiyalar va o'yinlar qo'llashdir. Bu jarayonda o'quvchilar muayyan vaziyatlar va rollarni bajarish orqali o'zaro muloqot qilish va muammolarni yechish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Misol uchun, ta'limiy rolli o'yinlar orqali o'quvchilar kundalik hayotda duch keladigan vaziyatlarni simulyatsiya qilishadi, bu esa ularning muloqot qobiliyatlarini oshirishga xizmat qiladi.

5. Ijtimoiy tarmoqlarda o'quv guruhlarini yaratish. Telegram, WhatsApp va boshqa ijtimoiy tarmoqlarda o'quv guruhlarini tashkil etish o'quvchilarni muntazam muloqot qilishga undaydi. Bu guruhlar o'quvchilarga bir-birlaridan dars haqida savollar so'rash, o'zlashtirgan bilimlarini baham ko'rish va fikr almashish imkonini beradi. Bundan tashqari, o'quvchilar ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi.

6. Mustaqil taqdimot va hisobotlar tayyorlash. Masofaviy ta'limda o'quvchilarga ma'lum bir mavzuda mustaqil taqdimot tayyorlash va uni onlayn taqdim etish vazifasi berilishi mumkin. Bu jarayonda o'quvchilar nafaqat mavzu bo'yicha chuqur izlanishlar olib borishadi, balki o'z fikrlarini aniq va ravon ifoda qilish ko'nikmalarini ham rivojlantiradilar.

Kommunikativlikni rivojlantirishda texnologiyalarning ahamiyati. Masofaviy ta'lim texnologiyalari zamonaviy kommunikatsiya vositalari yordamida o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirish imkonini beradi. Videokonferensiya, onlayn chatlar, simulyatsiyalar va ijtimoiy tarmoqlar orqali o'quvchilar o'zaro muloqot qilish imkoniga ega bo'lib, bu esa ularning ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi. Texnologiyalar shuningdek, o'quvchilarning o'z bilimlarini erkin ifoda qilish va boshqalarning fikrlarini tinglash qobiliyatlarini shakllantirishga ham xizmat qiladi.

Masofaviy ta'lim orqali kommunikativlik ko'nikmalarini shakllantirish mavzusida ko'plab olimlar tadqiqot olib borgan va turli yondashuvlarni taklif etishgan. Quyida ba'zi taniqli olimlarning fikrlari keltirilgan:

1. M. G. Moore - Moorening masofaviy ta'lim nazariyasiga ko'ra, masofaviy ta'limda "dialog" va "avtonomiya" tushunchalari muhim ahamiyat kasb etadi. U, ayniqsa, kommunikativlikni rivojlantirish uchun o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi dialogni qo'llab-quvvatlovchi texnologiyalardan foydalanish zarurligini ta'kidlaydi. Moore, shuningdek, masofaviy ta'limda o'quvchilar

mustaqil ishlash qobiliyatini rivojlantirishlari kerakligini qayd etadi, bu esa o‘z-o‘zini boshqarish ko‘nikmalariga ham yordam beradi.

2. A. Garrison va T. Anderson - Garrison va Andersonning "Community of Inquiry" (COI) modeli masofaviy ta'limda samarali kommunikativ muhit yaratish uchun uch asosiy elementni — ijtimoiy, kognitiv va o‘qituvchilik mavjudligini tavsiya qiladi. Ushbu modelga ko'ra, ijtimoiy mavjudlik — ya'ni o‘quvchilar o‘rtasidagi muloqot va hamkorlik — masofaviy ta'limda kommunikativlik ko'nikmalarini shakllantirish uchun muhim ahamiyatga ega.

3. S. Hrastinski - Hrastinski masofaviy ta'limda sinxron va asinxron o‘qitishning o‘rganish jarayoniga ta’sirini tahlil qilgan. Uning fikricha, sinxron (real vaqt rejimidagi) o‘qitish o‘quvchilar o‘rtasida jonli muloqot va fikr almashish imkonini beradi, bu esa kommunikativlik ko'nikmalarini rivojlantirishda muhimdir. Asinxron (vaqti bo‘yicha moslashuvchan) o‘qitish esa o‘quvchilarga chuqurroq tahlil qilish imkonini berib, yozma muloqot ko‘nikmalarini shakllantiradi.

4. V. Lowenthal va J. Dunlap - Lowenthal va Dunlap onlayn ta'limda o‘quvchilar o‘rtasidagi yaqin va ochiq muloqotni shakllantirish uchun ta'lim platformalarida ijtimoiy interaktivlikni oshirishni taklif etishadi. Ular onlayn muhitda kommunikativlik ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun o‘quvchilar va o‘qituvchilar o‘rtasida iliq munosabatlar yaratishni, bu esa samarali hamkorlikka olib kelishini ta'kidlaydilar.

5. A. Bozkurt - Bozkurt COVID-19 pandemiyasi davrida masofaviy ta'limning kommunikativ ko‘nikmalarni shakllantirishdagi ahamiyati va qiyinchiliklari bo‘yicha tadqiqot olib borgan. U masofaviy ta'limda o‘quvchilar o‘rtasida muloqotni rivojlantirish uchun ijtimoiy tarmoqlar va ta'limiy platformalar orqali ko‘proq interaktivlikni qo‘llashni tavsiya qiladi. Bozkurtning fikricha, zamonaviy texnologiyalar yordamida masofaviy ta'lim jarayonida o‘quvchilarni faol kommunikatsiyaga jalb etish mumkin.

6. R. D. Hannafin va S. M. Land - Ushbu olimlar masofaviy ta'limda ta'limiy dizayn muhim rol o‘ynashini qayd etadilar. Ularning fikricha, masofaviy ta'lim platformalarida kommunikativlik ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun maxsus loyihalashtirilgan o‘yinlar, vazifalar va loyiha ishlari samarali hisoblanadi. Hannafin va Land interaktiv va ijtimoiy hamkorlikni rivojlantiruvchi dizayn elementlari orqali o‘quvchilarni muloqotga jalb qilishning ahamiyatini ta'kidlaydilar. Yuqoridagi olimlarning fikriga ko‘ra, masofaviy ta'limda kommunikativlik ko'nikmalarini shakllantirish uchun jonli muloqot, ijtimoiy interaktivlik va ta'limiy texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyat kasb

etadi. Shu bilan birga, samarali kommunikativ muhit yaratish uchun sinxron va asinxron o'qitish usullarini muvozanatda qo'llash lozim.

Xulosa. Masofaviy ta'lim texnologiyalari orqali o'quvchilarda kommunikativlik ko'nikmalarini rivojlantirish uchun turli interaktiv va innovatsion usullar qo'llanilishi zarur. Guruh ishlari, videokonferensiyalar, munozaralar, ta'limiy o'yinlar va taqdimotlar kabi usullar o'quvchilarning o'z fikrlarini ochiq bayon qilish, savollar berish va boshqalar bilan faol muloqot qilish qobiliyatlarini rivojlantirishda samarali hisoblanadi. Ushbu ko'nikmalar o'quvchilar uchun nafaqat o'qish jarayonida, balki kelajakdagi kasbiy faoliyatlarida ham muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Anderson, T., & Garrison, D. R. (2003). *E-Learning in the 21st Century: A Framework for Research and Practice*. Routledge.
2. Hrastinski, S. (2008). "Asynchronous and synchronous e-learning." *Educause Quarterly*, 31(4), 51-55.
3. Bozkurt, A., et al. (2020). "A global outlook to the interruption of education due to COVID-19 pandemic: Navigating in a time of uncertainty and crisis." *Asian Journal of Distance Education*, 15(1), 1-126.
4. Moore, M. G., & Kearsley, G. (2011). *Distance Education: A Systems View of Online Learning*. Wadsworth.
5. Keegan, D. (1996). *Foundations of Distance Education*. Routledge.